

ZEVENTIENDE JAARVERGADERING

VAN DE

Vereeniging voor Hooger Onderwijs op Gereformeerden grondslag,

gehouden op Woensdag en Donderdag 7 en 8
Juli 1897, te Rotterdam.

Wie naar de Jaarvergaderingen van onze Vereeniging voor Hooger Onderwijs gewoon is op te trekken, wordt onwillekeurig gedwongen tot een blik in het verleden, tot het maken van vergelijkingen.

Ook nu was daarvoor alle aanleiding. Terugziende naar Leeuwarden, naar Scheveningen, naar Utrecht, kon men thans met een gevoel van blijdschap den tocht naar de Maastad ondernemen, want de pijnlijke worsteling voor de zuiverheid onzer beginselen was nu achter den rug.

Ook door die worsteling was het besef van den ernst van onzen arbeid opnieuw verlevendigd, en het verlangen ontstond, om nu weer kalm en rustig voort te werken aan de schoone taak, die onze Vereeniging in de kracht des Heeren ondernam; een taak, die reeds veel inspanning vorderde, maar die tot afwerking nog zooveel meer vragen zal.

Van die begeerte sprak ook de agenda voor deze Jaarvergadering, die volkomen strookte met het verlangen, dat leefde onder ons.

Maar nog verder gingen de gedachten terug. Immers, ook in 1897 waren wij te Rotterdam saam geweest, en toen, evenals nu, daar aangekomen zoo uit een warmen politieke strijd, die met kracht gevoerd en met toewijding gestreden was.

Het was toen, dat de mannen van Ongevoel en Revolutie er in geslaagd waren, het Kabinet-Mackay te doen vallen, en de verslaggever van die dagen begon zijn mededeelingen over onzen Calvinistischen landdag met de woorden: „Geslagen over heel de linie“... maar niet ontmoedig.

Thans waren we niet geslagen over heel de linie.

Integendeel, de Antirevolutionaire partij kwam met het onbesoedelde vaandel hier wapperend uit den strijd en droeg een niet onbetekenend aantal zetels, op den tegenstander veroverd, als zijne buit mee.

Maar hoe dapper en hoe met succes ook gestreden was, het schoone doel was niet bereikt; en dat onze mannenbroeders daarvoor min of meer teleurstelling gevoelden, is begrijpelijk.

Doch was men in 1897 geslagen maar niet ontmoedig, na de steunbuis van 1897 was er evenmin van ontmoediging sprake, en ziende op den arbeid die hun wacht in de toekomst, waren onze vrienden en vriendinnen hoopvol en blijmoedig uit alle oorden van ons land samengekomen, teneinde het Jaarfeest onzer Vereeniging te vieren.

Voor de nieuwe taak zagen ze om hulpe op naar de bergen, vanwaar de hulpe komen zal; en het was daartoe dat zich aan den avond van Woensdag een breede schare verzamelde in de Nieuwe Westerkerk, tot bijwoning van de

URE DES GEBEDS

waarin als voorganger optrad Dr. H. H. Kuyper uit Leeuwarden.

Te 7 ure betrad Dr. H. H. Kuyper den kansel.

Nadat de samenkomst met het zingen van Ps. 118: 7 en het lezen van Richt. 7: 1-13 geopend was, wees de spreker er op, hoe de Vrije Universiteit, blijkens het woord van haar stichter bij de oprichting gesproken, vrucht was van de gebedsworsteling van Gods volk en daarom in haar strijd met het ongelooft alleen staande kon worden gehouden door het gebed. Vandaar de uitnemende gewoonte om voor elke Jaarvergadering een bidstond te houden.

Tot dat gebed drong dinnal in het bijzonder de herinnering aan de droeve verliezen, gedurende het afgelopen jaar geleden. Onze geleerden waren alreder gedund. En de macht onder vijanden was, dank zij de jonge politieke worsteling, nog meer geklommen. Een toestand, die het best kon vergeleken worden met dien van Juda in Hiskia's dagen, toen Sanherib's machtig leger voor Jerusalem's poorte stond, en van Gods volk niet meer dan een overblijfsel was gelaten. Uit de boodschap, toen door Hiskia naar Jesaja gezonden, II Kon. 19: 4b. *Leef een gebed op voor het overblijfsel, dat gevonden wordt, ontleende spreker de toelichting tot het gebed.*

Het moest dinnal een gebed zijn voor het overblijfsel en tot dat gebed moest ons dringen de kleinheid van ons getal, de macht onzer tegenstanders, de roeping ons opgelegd, en de eere van Gods naam.

De kleinheid in getal. Spreker sloeg een blik op de historie onzer School en herinnerde er aan, hoe velen, die de gedachte aan een Christelijke Universiteit toelichtten, in felle tegenstanders waren verkeerd, toen het bleek, dat men de Hoogeschool wilde op Gereformeerden grondslag. En hoe zelfs van degenen die aanvankelijk met dit Gereformeerde karakter onzer school zwepten, velen wederom ten gevolge van den kerkelijken strijd zich hadden terug getrokken. Ja, en dat was wel het droefste feit, dat in den korten tijd van haar bestaan niet alleen twee hoogleraren door den dood haar waren ontnomen, maar ook vier haar om des beginsels wil hadden verlaten. Wel terecht kon dus van een overblijfsel worden gesproken.

En toch lag in dezen loop der zaken niets vreemds. God de Heere houdt niet zijn volk meest degenen weg, die Hij zijn zaak alleen door het overblijfsel volbrengt. Van de tien duizenden van Gideon mochten slechts driehonderd ten strijde tegen de Midianieten optrekken. Uit de ballingschap van Babel zou slechts het „kleine deel“ weerkeren en ook dat zou nog afgeweid worden. Van de talrijke discipelen, die Christus eerst volgden, bleef slechts een twaalftal over na de rede in Kapernaum's synagoge. Was het dan wonder, dat nu de „wacht bij het begin“ ook aan onze Hoogeschool betrokken was, ons zoo menige broeder, ons om Christus' wille lief, verliet.

Ons trooste daarbij de schoone profetie aan Jesaja geschonken, dat als van den hangeel loof en tak worden afgekap, ja zelfs de stam voor de slagen van den vijand bezwijkt, het overblijfsel, de wortel, leven blijft, en straks, als de lente komt, uit den afgehouwen tronk weer een reiken opschiet. Zoo gelde ook van onze Hoogeschool, dat het overblijfsel leeft en daarom, trots wetenswoord-verkrachting, de toekomst heeft des geloofs.

De macht onzer tegenstanders. Onze school is een schola militans, een strijdende school. Ze vraagt geen bescheiden plekken op het der wetenschap voor rustige ontwikkeling, maar staat daar als een levendig protest tegen de ongelooftige Lands-hoogescholen. Ze pretendeert de waarheid te hebben gevonden, die elders ontbreekt.

Het is dan ook niet bevreemdend, dat haar van meet af de oorlog werd verklaard. Het is de aloude strijd, die van het Paradijs af is gevoerd tusschen licht en duister, geloof en ongelooft, Babel en Jerusaleem, Satan en God.

In dien strijd is schijnbaar al het voordeel aan onze Staatsuniversiteiten. Voor haar vloeit het goud der schatkist, aan haar treden op de mannen, die als koningen der wetenschap worden geëerd; voor hare kweekelingen staat elke Staatsbetrekking open. Onze Hoogeschool derft dat alles. Ze is terecht genoemd een Hoogeschool onder het Kruis, een David tegenover de Goliaths onzer eeuw. En toch, juist in dat kruis ons opgelegd ligt de profetie eener eindelijke zegepraal. Hoe klein de Gideon's-bende ook is, van elke nieuwe nederlaag staat ze weer op, onoverwinnelijk met de oude leuze: Voor den Heere en voor Zijnen Gezalfde. En zo wordt het woord vervuld van den profetie Micha, dat het overblijfsel gelijk zal zijn aan een leeuw onder de beesten, aan een jongen leeuw onder de schaapekudde, die, zoo wanneer hij doorgaat, vertreedt en verscheurt, dat niemand redt.

Om de hoogheid onzer roeping. Het ideaal, dat onze Hoogeschool najaagt, is zoo heerlijk. Ze wil niet minder dan op het fundament van Gods Woord een geheel nieuwe, Christelijke wetenschap opbouwen. Die gedachte is noch bij de Kerkvaders, noch bij de mannen der Scholastiek, noch bij de Hervormers der 16e eeuw opgekomen. Zij wilden wel een Theologie, door Gods Geest herboren als Koningin der wetenschap, maar de andere wetenschappen om haar heen ontleenden zij, evenals de pilaren van de Sophiakerk te Constantinopel, aan de heidensehe tempels, alleen zorg dragend, dat de afgodische pracht werd weggebeteld. Eerst in deze eeuw, eerst in ons land, is de hoogte en heerlijkheid gedachte opgekomen, om tegenover het de wetenschap des ongeloofts te stellen een tempel uit rein marmer gehouwen en waarin niet den afgod der rede, maar de Hagia Sophia, de heilige Wijsheid Gods zou worden aanbeden.

Dan, ook daarmede was haar ideaal niet voltooid. Ze werkt niet voor de School maar voor het leven. Ze wil heel het rijke menschenleven, gelijk God het schiep, Handel en Kunst, School en Gezin, Staat en Kerk weer vervormen naar ordenantien, die God gaf in Zijn woord. Ze wil, om met Da Costa te spreken:

Op alle hoogten, alle sterkten, alle bergen, wier stoutheid in dees' eeuw den hemel schijnt te bergen,

weer, met onbezweken trouw, de heilbanier van zijne waarheid planten.

Is het wonder dat bij zoo hooge roeping te dieper gevoeld wordt de kleinheid van eigen kracht en de bede oprijst uit de ziel:

Schenk ons, onmachtigen, o God van Alvermogen! de krachten des geloofs. Uw Geest van uit den hoogten, bij 't daavren van de stem, terwijl uw rijk genaakt: Ontwaakt gij slapenden! en reeds ontwaakten, waakt.

Om de eere van Gods heiligen naam. Het gebed voor het overblijfsel in Hiskia's dagen vond zijn machtigen steun in de eere van Gods naam. Die naam was door Rabsakee voor Jerusalem's poorte gelasterd. Het was een strijd niet tegen het overblijfsel, maar tegen God zelf. Daarom bad Hiskia: o Heere, neig uw oor en hoor, doe Heere, uw oogen open en zie, en hoor de woorden van Sanherib, die dezen gezonden heeft, om den levenden God te hooren. Nu dan Heere, verlos ons toch uit zijne hand, zoo zullen de Koninkrijken der aarde weten, dat Gij Heere, alleen God zijt.

Op zulk een gebed, waarbij gepleit werd op de eere van God zelf, moest wel de belofte volgen, niet alleen dat de erfvind van Israël eere zou worden verdreven, maar ook dat het overblijfsel van het huis van Juda wederom nederwaarts zal wortel schieten en opwaarts vrucht zal dragen!

Wie dieper nadenkt, zal moeten erkennen, dat de worsteling tegen onze Hoogeschool ook in den grond gaat om de vraag: *voor of tegen God!* De wetenschap aan de Lands-hoogescholen toont maar al te duidelijk, dat zij, evenals Rabsakee, niet alleen strijdt tegen Gods volk, maar tegen God zelf. Van een atheïstische wetenschap, een wetenschap, die met God noch zijn Woord rekent, wordt ze al meer een anti-theïstische wetenschap, eene, die vijandig staat tegenover God en zijn Naam-boont, gelijk de spreker met verschillende voorbeelden toont; terwijl onze Hoogeschool het voor den Heere en zijn Woord opneemt en zijn Naam aan het voorhoofd draagt.

Wie dat besef, gevoelt ook, dat wij volle vrijmoedigheid hebben om voor deze school te bidden, wij ze niet in onze school, maar de school van den Heere onzer God. Ze strijdt niet voor eigen glorie, maar voor de glorie des Heeren. Als we voor haar bidden, liden we dus niet anders, dan dat God zijn Naam heilige en zijn koninkrijk komen doe.

Maar om zoo te kunnen bidden; zal dat gebed geen leugen op onze lippen zijn; moet dan ook steeds dieper de zinspreuk van het Calvinisme, het soli Deo gloria ons in de ziel worden gedomd. Hare eere was ze kwijt als het: niet ons, niet ons, Uw naam alleen geëerd niet langer de zielsucht was van haar Curatoren, Directeuren en Studenten.

En daarom eindigt spreker met haar als bede van dat volk, dat haar steunt met gebed en gave, toe te roepen:

Brengt aan dien Koning op uw knieën;
o Koningen uw heerlijkheid!
Zij voor zijn voetbank, o genieën!
Uw schatting needer neergelegd!
Gij wetenschappen en gij kunsten!
Gij krachten, machten, gaven, gunsten,
Door d'adem Gods in ons verwekt!
Weg met de dienst der heilgheestennis;
Gij hoort den Godel toe, wiens kennis
Eerlang het aardrijk overdekt.

Nadat Psalm 27: 5 gezongen was, ging de spreker in hartelijk gebed voor de Hoogeschool over.

In dankbare stemming voor het vele goede, dat de Heere in dit uur te genieten gaf, ging de schare uiteen.

Velen richtten hunne schreden naar het Nutsgeboon, aan den Oppert. Wie de Rotterdamse Nutsraad kent, weet, dat zij nu juist niet licht aan gezelligheid. Lang en smal, recht en stijf, men zou zoo zeggen dat de Rotterdamse Regeling-commissie een wat al te onherbergzaam oord had uitgezocht als plaats, waar de vrienden en vriendinnen der Vereeniging elkander dien avond konden ontmoeten.

Maar wie zoo dacht had buiten de vindingrijkheid, buiten de hartelijke liefde der Rotterdamse broeders gerekend. Want zie, bij het binnentreden herkende men de zaal niet meer. Langs de wanden waren frische bloemen aangebracht, aan het einde der zaal was zelfs een gansche suil van bloemen geplaatst, zoodat

men hier werkelijk in een feestzaal verscheen. Voor die vriendelijke verrassing komt een woord van dank toe aan de broeders H. Roozenbeek Sr., H. J. Blok, en A. Heus, die met deze bloemversterking werkelijk iets schoons hadden geleverd. De stemming in dit ongewoon samenzijn was dan ook zeer behagelijk. Broeders en vrienden ontmoeten er elkander; menige oude kennismaking werd hernieuwd, en 't was er zoo gezellig, dat scheiden inderdaad voor velen moeilijk viel.

Dit deel van de ontvangst was waarlijk niet het minste.

DE JAARVERGADERING.

Klokke 9 uur was het den volgende morgen appel in de Harmonie.

Al dadelijk bleek dat de ruime zaal te klein was; maar daar was op gerekend, zoodat een deel van den tuin bij de zaal was getrokken, wat meteen het voordeel van een vrij goede temperatuur bood.

Maar toch het was meer dan vol; en hoevelen moesten nog met de treinen en booten aankomen.

Toch liep alles best.

Voorzitter van de vergadering was Prof. Fabius. Nadat de schare Ps. 95 vs. 2 en 3 had gezongen ging de Voorzitter de vergadering voor in den gebede, om daarop de samenkomst met een toespraak te openen.

Na gelezen te hebben Hebr. V en VI: 1-9 knoopte de Voorzitter zijn toespraak vast aan het woord: „Daarom nalatende het beginsel der leer van Christus, laat ons tot de volmaaktheid voortvaren“....

De hoofdinhoud dezer rede die, naar wij vernemen, in druk zal verschijnen, was als volgt: De Apostel Paulus vergelijkt de Hebr. met zuigelingen, wij zij bij de beginselen der leer waren blijven staan, zonder voort te varen tot de volmaaktheid. Hij bestrafte en vermaant ze deswege. Dit blijven staan bij de eerste beginselen is in den grond afval. Zij die, zoo het heet, den ganschen Bijbel op één stuiverige saamvatten, maar inderdaad uit dien rijken schat zich met één stuiverige tevreden stellen, handelen niet naar het woord des Apostels. En naar dit woord bedriegen zich ook wie het rijkste inzicht in de H. Schrift als het ware bij den aanvang, eeuwen achter ons, stelden.

Aan dit voortvaren tot de volmaaktheid moet bevoorliefd zijn de bediening des Woords in de samenkomsten der Gemeente. Daarom moet er studie bij de leeraars wezen. Wie altijd bij de eerste beginselen blijft, stuurt, al predikt hij veertig jaar lang waarheid, in de richting van den afval. En zal de leeraar kunnen blijven studeeren, dan moet hij niet te zeer bezwaard worden met wat niet tot zijn taak behoort; en moet het traktament daartoe in staat stellen.

Tot de volmaaktheid voortvaren. Daartoe is noodig een zich bewust zijn van, en vasthouden aan wat reeds verkregen is met aanwijzing van en waarschuwing tegen alle ketterij. Toch drijft een geest in geheel tegenovergestelde richting, en wordt juist gewaarschuwd tegen scherp, blijven. Nooit mag het voortschrijden tot rijker kennis worden onderdrukt ter wille van den naaste, wat te vaak slechts is ter wille van ons zelve. Dat leeren ons de Apostelen duidelijk genoeg. Het is genade, als mannen opstaan, die tijdig, reeds bij het ontkiemen van de dwaling, waarschuwen. Comrie zegt, dat de kinderen alsoo moeten onderwezen worden, dat zij van der jeugd af eenen afkeer van de Remonstrantische dwalingen mochten hebben. Zoo moeten heden ten dage de kinderen onderwezen worden omtrent de dwalingen van ethischen, van Methodist. Niet het minst in hogere standen is groote onkunde omtrent de geloofs-waarheden, en verzuimt men de kinderen dengelijk te onderrichten in de Gereformeerde belijdenis. Voor velen is de Gereformeerde naam, hoewel daarin steekt het voortvaren tot de volmaaktheid, nog te weinig dierbaar.

Het Gereformeerde, het Calvinistische, of het bij uitnemendheid nationale. Tot aankleiving van het nationale leven is juist de aristocratie groepen. Eene Nederlandse aristocratie, die zich hult aan Engelsch Methodisme, of Duitse Vermittlungs-theologie of Christelijk liberalisme van Fransch maaksel, sluit een misalliance.

In hooger kringen ontbreekt te zeer de ernstige arbeid. Groen van Prinsterer klaagde reeds over de slaperigheid en onkunde der meer ontwikkelde (Ned. Ged., dl. V. bl. 134). Het volk is zwak. „Waarom te zwak? Omdat het in ons geen steun heeft“ (I. a. p., dl. I, bl. 5).

Voortvaren tot de volmaaktheid. Dat is noodig tegenover het beginsel dezer eeuw; het beginsel der Revolutie. Burke sprak reeds in 1793 uit, dat een religieuze was uitgebroken tegen alle gezindheden. Ook volgens Groen strekt zich de Revolutie over elk gebied van wetenschap en praktijk uit. Wij zij het diepste beginsel heeft aangest.

Daarom moeten wij er ons op voorbereiden, dat de overeenstemming tusschen wie leven uit het beginsel der Revolutie en wie aan het Evangelie vasthouden, steeds geringer zal worden.

Nochtaans ontbreken niet in onze dagen die, ongekeerd, hoe langer hoe meer aan den invloed der tegenstrijdige beginselen willen onttrekken. Met name omtrent economische vraagstukken neigt meer dan één tot de meening, dat daarbij de tegenstelling zich niet doet gevoelen. Toch wees Stahl reeds aan, hoe zelfs de verschillende fasen der Revolutie elke haar eigen economisch systeem heeft.

Andere gaan nog verder, en vragen, of zoo kras tegen de Revolutie te staan, niet conservatieve is. Op allerhande manier heeft men in deze eeuw getracht de kloof tusschen Revolutie en Evangelie te overbruggen: het christelijk conservatisme van Axellon; het christelijk liberalisme van de Pressensé; het christelijk radicalisme van de Mennais; het christelijk socialisme uit de omwenteling van 1848; het christelijk communisme van Constant, Esquiros, Pécqueur.

Tot de volmaaktheid voortvaren. Daarin ligt zelfs een voorschik van politieke partijformatie. Tegen de Revolutie het Evangelie was Groen's bekende leus. Daarin ligt de band met Roomsche gezinden, gelijk Groen dan ook uitsprak, dat antirevolutionaire eene benaming is, gezinsd tot de Protestantische gezindheden beperkt.

Inderdaad is dan ook door Roomsche als De Maistre, de la Mennais (in zijne eerste periode), De Bonald, Von Haller veel uitnemendst tot bestrijding van het Revolutie-beginsel gezegd. Dit alles waardeeren wij. En toch kunnen wij niet één partij in engeren zin met de Roomsche vormen. Immers wij, Calvinisten, wij moeten voortvaren tot de volmaaktheid. En dit zou onmogelijk wezen, als een nauwe band met wie toch van ons veelzins verschillen, de ontwikkeling belette. Ja, dan zoude de bestrijding der Revolutie juist verzakt worden. Wie toch niet voortvaart tot de volmaaktheid, is op weg naar den afval.

En evenmin, of wellicht nog minder is de eenheid mogelijk met alle geloovige Protestanten. De Pressensé was ook volgens Groen geavanceerd-liberaal. Vinet huldigt hij als geloovig en ootmoedig Christen, maar in zijne staatkundige leer is christelijk-revolutionaire dispositie, en door zijn individualisme baant hij volgens Groen den weg voor het socialisme. Ten onzent is op staatkundig gebied de breuke tusschen Calvinisten en ethischen gekomen. Vrochteloos heeft Groen van Prinsterer meer dan twintig jaar getracht toenadering te verkrijgen. Wie met die ervaring niet rekent, voor het heden nog ethischen en Calvinisten in éne anti-revolutionaire partij wou saamvengen, spot, zij het ook uit onkunde, met Groen's tranen en zielelijden.

Deze Vereeniging, die de Gereformeerde beginselen als grondslag voor het onderwijs in alle faculteiten heeft aanvaard, sprak daarom uit, zij hoopt op en geloof aan een staatkundig Calvinistische partij, met deze Vereeniging staande op eenkelde bodem.

Calvinist, Luthersch, Roomsche, zijn niet maar kerkelijke benamingen. Zij wijzen ook een staatkundig credo aan.

Dooperschen hebben geene staatkundige gedachte dan in het negatieve. Bij de Methodist is onverschilligheid door de eenzijdigheid hunner richting. De ethische neigt, pantheïstisch, tot het versmelten van Revolutie en Evangelie in hooger eenheid.

De Calvinist heeft een eigen staatkundig credo, en vraagt om een krachtig gezag en ruime volksoverheid, zoodat het nationale leven zich onbelemmerd kunne ontwikkelen.

Tot de volmaaktheid hebben wij voort te varen.

Voort te bouwen op den gelegden grondslag. Op de Gereformeerde beginselen. Het Calvinisme voor het gehele gebied van denken en praktijk; van leer en leven.

De waarheid moet ons kostbaar wezen. Liefde voor het beginsel wordt gekweekt. Ook in het opkomend geslacht. Zoo dat uw kind straks de berooving zijner goederen, als het beginsel dit vraagt, met blijdschap aanziet.

Een martelaarsgeest moet worden bevorderd. Dat wij het beginsel niet verzaaken, al moeten wij daarvoor veel derven. Dat wij het beginsel niet loslaten, omdat het beginsel ons niet loslaat, wij het tot het diepst onzer siele ging. Wij hebben het Calvinisme lief, dat eenmaal heroen heeft voortgebracht, die, waarmede ook gedreigd werd, nochtaans onoverzettelijk bleven. Maatschappelijke afhankelijkheid is nooit weg te nemen. Door liefde voor het beginsel wordt echter voortvaren, dat sociale afhankelijkheid haren invloed buiten de grenzen doe gevoelen.

Brood is goed; brood is veel; maar het beginsel is meer.

Daarmede wordt de armste een Koningszoon, die heerscht; een die zich vorstelijk in zijne armoede draagt.

Met minder dan een heidengeest kan het geslacht, dat komt, niet toe.

Onze zonen en onze dochteren moeten uit de granietrots van het Calvinisme, zijn gehouwen.

Dan laten wij hun eene erfenis na waarmede winst is te doen; waarmede zij staande kunnen blijven te midden van den ruwen storm en het bruusend golfgeklot.

Maar zal dat zijn in onze kinderen, dan mag bij ons niet ontbreken die liefde voor de waarheid, welke dringt om zich niet te bepalen tot de eerste beginselen, noch ook in te sluimeren op het verkregen, maar, naar eisch van Gods Woord, de eerste beginselen na te laten, om voort te varen tot de volmaaktheid.

Met groote belangstelling was de rede van den Voorzitter aangehoord; hartelijke toejuichingen dankten hem voor wat der vergadering geschonken was.

Thans werd overgegaan tot het voorlezen van de presentielijst en het onderzoek der geloofs-brieven van de afgevaardigden van corporaties; waarna de vaststelling der notulen van de vorige vergadering aan het Bestuur werd overgelaten.

Het Jaarverslag over 1896 werd met een woord van dank aan heeren Directeuren goedgekeurd. Bij monde van den heer Van den Berg werd rapport uitgebracht over het onderzoek van de rekening over 1896; de conclusie strekte tot goedkeuring. De penningmeester, de heer Seefat, werd gedecoreerd en voor zijn gehouden bekeer dat gezegd.

De Voorzitter stelde vervolgens de benoemingen aan de orde, en verzocht eenigen heeren het bureau voor stemopneming te willen uitmaken.

Overwijl deze broeders aan den arbeid gaan ontvangt Prof. Kuyper het woord om het onderwerp in te leiden: *Is de oprichting van een leerstoel voor de Homoeopathie aan te bevelen?*

Spreker begint met er op te wijzen, dat er moed toe behoort, om na de doorwrochte rede van den Voorzitter, de vergadering bezig te houden met een causerie.

Meer dan een causerie over het ter behandeling aangekondigde onderwerp kan spr. niet toezeggen.

Toen in 1891 de Jaarvergadering ook te Rotterdam werd gehouden, leidde spreker de vraag in, of de aanstelling van een hoogleraar in de Psychiatrie wenschelijk was; -- waaruit blijkt dat Rotterdam veel met de medische faculteit opheeft, maar waar ook de bedoeling van besprekingen als deze duidelijk uit voort.

Immers de hoogleraar in de Psychiatrie is er nog niet; en de bedoeling van de behandeling van onderwerpen als de hier genoemde is dan ook: de zaak voor ons allen duidelijk te maken; besprekingen er over uit te lokken; besprekingen, die dan straks plaatselijk in de verschillende steden en dorpen kunnen worden voortgezet en zoo al meer vruchtdragend kunnen worden.

Toch is er een moeilijkheid.

In een vergadering als deze zijn allicht tal van ongelooftigen, die van de goede uitkomst eener homoeopathische behandeling niets verwachten. „Immers“, zoo redeneeren zij, „de dosissenmiddelen die de Homoeopathen uitbreken is zoo verbaard klein, dat men er ongeveer niets meer naar binnen krijgt. Men geeft wat suikerbolletjes, of iets van dien aard; zoo weinig en zoo onbeduidend mogelijk; zoodat het dwaasheid ware, een goede uitkomst te verwachten.“

Toch is zulk een redeneering niet goed. Zie eens de groote macht van het kleine, in de verspreiding van de bekende muskusegur. Een milligram muskus, gedeeld door 2,000,000, geworpen in een flesch, doet nog volkomen duidelijk de muskusegur rieken.

Nog sterker is dat bijv. bij mercaptan, waarvan de geur zich zoo eindeloos verdeelt, dat een milligram, gedeeld door 400,000,000, de eigenaardige licht nog volkomen herkenbaar weergeeft.

Tot deze uitkomsten zijn niet de Homoeopathen gekomen, maar de scherpzinnigen. Zoo zeggen ook de Allopathische doctoren zelve, dat

zoodoende bijv. besmetting van de eene stad naar de andere kan worden overgebracht op een briefkaart uit een besmette woning; al is het besmette deel of de briefkaart dan ook zoo klein, dat een nauwgezet microscopisch onderzoek het niet zou kunnen vinden.

Wanneer nu zonder tegenspraak wordt aangenomen dat de vergiftiging, de besmetting van den mensch, door zulke schier niet waarneembare deeltjes kan worden overgebracht, dan is het niet moeilijk aan te nemen, dat ook de genezing van den mensch door zulke kleine, schier onwaarneembare deeltjes kan worden bewerkt.

Toch was spr. voorheen ook geen voorstander van de Homoeopathie; doch zijn ervaring heeft hem geleerd, dat het niet langer aangaat haar met minachting voorbij te gaan. Tweemaal toch werd hij in een zeer ernstige ziekte niet door de Allopathen maar door de Homoeopathen met goed gevolg behandeld. Vooral tijdens de laatste ziekte in 1894. Toen was spreker onder behandeling van twee Allopathen, van wie een hoogleraar was te Brussel. Beiden zagen de zaak zeer licht in. Toen de Homoeopaat werd geroepen, gaf deze terstond het ernstige karakter der ziekte volkomen juist aan; en schreef, ook in het laatste stadium, doeltreffende geneesmiddelen voor, waar die van de Allopathen faalden.

Toch wil spr. daaruit niet concluderen tot voorkeur voor de eene of de andere geneesmethode; wel wil hij erkennen dat God de Heere ook in de Homoeopathie een heerlijk gave schonk tot leniging van den nood en de ellende der kranke menscheid.

Plichtmatig is het, en eisch van onbevooroordeelde wetenschap ook de Homoeopathie binnen den kring harer onderzoeken te trekken. De Homoeopathie wil de ziekte genezen, door wat de ziekte weegbrengt.

Teneinde dit duidelijk te maken wees de spr. op het mededeelde in het Homoeopathisch Maandblad. In 1867 stierf, dicht bij Bazel, een 42-jarig metselaar, onder alle verschijnselen van cholera. De doctoren, onder welke Prof. Hofmann, die het geval aan het geneeskundig gezelschap te Bazel mededeelde -- verrichtten de lijkschouwing en constateerden: overleden aan cholera.

Toen later echter de maag van den overledene nauwkeurig onderzocht werd, bleek de man te zijn overleden aan ernstige arsenicum-vergiftiging. Wanneer nu, zeggen de Homoeopathen, cholera en arsenicum-vergiftiging dezelfde verschijnselen twee brengen, dan moet ook de ziekte met het vergif kunnen bestreden worden.

En dat deze bewering opgaat, bleek bij de jongste ernstige cholera-epidemie in Hamburg. Toen daar de nood hoog klom, en men in alle hospitalen cholera-lijders verpleegde, kwamen deze lijders natuurlijk ook in het kleine Homoeopathische hospital te Hamburg. In het geheel werden daar 317 cholera-patiënten opgenomen, die allen met arsenicum werden behandeld door Dr. Paasch. Van deze 317 lijders, onder wie geen enkel twijfelachtig geval voorkwam, genazen er 304, en stierven slechts 13. De sterfte bedroeg dus 4 pCt.

En dat terwijl onder de Allopathische behandeling in Hamburg 40 a 50 pCt. van de aangetasten bezweken.

Zelfs uit deze feiten wil spreker nog geen absolute conclusie trekken; maar dat zij tot het maken van ernst met de Homoeopathie dwingen, zal toch wel door niemand worden ontkend.

Trouwens, de kundigste Allopathen maken dan ook ernst met de Homoeopathie, en om er maar eenige te noemen van algemeene bekendheid, zij gewezen op Lombroso, Broussais, Marchal de Calvi, Huveland, Prof. Bischoff, Prof. Puchelt, Prof. Wedekind, Dr. Groos, Dr. Naumann, Dr. Urban, Dr. Froriep, Krüger Hansen, Kurt Sprengel, Prof. Rische Sieglitz, Prof. Eschenmayer, Fletcher, Valentine Mott, Sir John Forbes, Kopp, Pereira, Andral Combe, Wilson Brera, Prof. Liston, Trouseau, Bristowe, Macdonagh, Millingen, Conquest, Ringer, Brunton en anderen.

Deze allen, beroemde Allopathen, erkennen in de Homoeopathie een geneesmethode, die onderzoek en waardering verdient.

Van niet al deze heeren zal spreker woorden aanhalen, maar van een drietal hunner wensch ik hij het te doen.

En dan allereerst van Lombroso, den wereldberoemde, die aan den Homoeopaat Dr. Mersich te Brussel schreef:

„Indien ik nog jong ware gaf ik mij, als gij, geheel aan de Homoeopathie. Zij is, met de hypnose, de nieuwe baan, voor de medische wetenschap aangewezen.“

De beroemde Broussais liet zich aldus uit: „In de wetenschap ken ik geen andere autoriteit dan die der feiten. Op dit oogenblik onderzoek ik zulke feiten, die tot de Homoeopathie behooren. Ik heb eenige proeven genomen met zeer geringe dosissen Belladonna, en verschillende van deze proeven vallen uit in het voordeel der Homoeopathie.“

En Marchal de Calvi, een van de beroemdste Franse professoren, schrijft:

„Wij kennen in onze officiele medische wetenschap niets wezenlijk goed. Alle gegevens die wij bezitten danken wij aan de Homoeopathen.“

Men zou zich dan ook dierlijk vergissen, wanneer men den stand der Homoeopathie afmat, naar wat men er hier te lande van ziet. In Amerika bijv. heeft men 12000 Homoeopathische doctoren, 138 Homoeopathische hospitalen; 18 Homoeopathische faculteiten met 90 hoogleraren en 1500 studenten. Daar verschijnen voorts 30 Homoeopathische Tijdschriften; aan de Staats-universiteiten te Minneapolis en te Michican heeft men zelfs eene Allopathische en eene Homoeopathische faculteit.

Ontkend worden kan het dan ook niet langer, dat wij hier te doen hebben met een machtig verschijnsel op medisch gebied, dat niet langer voor het wetenschappelijk onderzoek mag gesloten blijven.

Wat is de Homoeopathie? Zij is geen systeem, zij is een methode. Zij is er niet om enkele stoffen toe te dienen, maar wordt toegepast op het gansche terrein van de medische wetenschap.

De kenmerken van de Homoeopathische methode zijn deze, dat zij in de eerste plaats de enkelvoudige aanwending van geneesmiddelen stelt tegenover de veelvoudige; en waar vroeger recepten geschreven werden, met verschillende soorten van geneesmiddelen, daar is, dank zij de Homoeopathie, thans ook bij de Allopathen een groote vereenvoudiging in de recepten waar te nemen.

In de tweede plaats neemt de Homoeopaat zijn proef op gezonde, de Allopath op zieke menschen; wat voor de laatste dubbel smartelijk is, daar de proefnemingen veelal in de ziekenhuizen plaats hebben. Door dit laatste zijn de proeven der Allopathen dan ook beperkt, terwijl die der Homoeopathen op veel ruimer schaal kunnen worden genomen.

In de derde plaats stemt zij toe,

de ene stad
vergebragt op
woning; al is
kaart dan ook
roschopisch on-
den.
ak wordt aan-
besmetting van
let waarnaem-
bracht, dan is
lat ook de ge-
ke kleine, schier
orden bewerk.
geen voorstan-
zijn ervaring
langer aangast
aan. Tweemaal
ge zakte niet
de Homoeopathe
oral tijdens de
aprek onder
van wie een
zagen de zaak
at werd geroe-
karakter der
chreef, ook in
geneesmidde-
samen faalden.
ocluideren tot
indere genees-
dat God de
een heerlijke
n nood en de

an onbevoor-
Homoeopatie
gen te trekken.
gezen, door

a wees de spr.
omoeopatisch
bij Bazil, een
hijnselen van
e Prof. Hoff-
eekkundig ge-
verrichtten de
overleden aan

len overleden
ek de man te
u-vergiftiging.
opaten, chof-
fe verschijn-
ook de ziekte
vorden.

bleek bij de
in Hamburg,
men in alle
de, kwamen
te kleine Ho-
burg. In het
dienten opge-
der behan-
e 317 lijders,
g geval voor-
m slechts 13.

pathische be-
pCt. van de

er nog geen
lat zij tot het
pathie dwind-
en ontken-
m maken dan
a om er maar
bekendheid,
sais, Marchal
ij, Prof. Pu-
r. Naumann,
ansen, Kurt
Prof. Eschen-
ir John For-
be, Wilson
riwowe, Ma-
rger, Brunton

n, erkennen
methode, die

ker woorden
mer wenscht
den wereld-
Dr. Mersch

k mij, als gij,
is, met de
de medische

s aldus uit:
een andere
dit oogen-
de tot de
eenige proe-
dosis *Bella-*
ze proven
homoeopatie."
beroemde

le medische
lle gegevens
de Homoeo-

gissen, wan-
athie afmat,
iet. In Ame-
atische doc-
talen; 18
hoogleera-
lijnen voorts
in de Staats-
Michichan
n eene Ho-

niet langer,
en machtig
niet langer
ek mag ge-

zen systeem,
enkele stof-
past op het
vetschap.
hische me-
e plaats de
esmiddelen
ar vroeger
rschillende
a, dank zij
Allopathen
epten waar

Homoeopaat
op zieke
el smarte-
n de zie-
laatste zijn
ek beperkt,
eel ruimer

de infectie
n, en wij

dan ook de genezing door kleine hoeveelheden
geneesmiddel zien te bewerken.

In de vierde plaats wordt behoorlijk boek
gehouden van de werking van verschillende ge-
neesmiddelen, en worden zoodoende voortref-
lijke gegevens omtrent die uitwerking verzameld.
Thans komt de spreker tot de vraag: is nu
een leerstoel voldoende? Het Homoeopathische
Maandblad zegt een, en wenscht een gansche
faculteit. Ware zoo iets bereikbaar, dan zou de
spreker dit ook wenschen. Doch dadelijk noo-
dig acht hij 't niet. De Homoeopathen zeggen:
zie naar Buda-Pesth, en ge zult uw denkbeeld
van een leerstoel wel opgeven. In Buda-Pesth
werd een leerstoel opgericht, en druk door de
studenten bezocht. Doch de studenten onder-
vonden daarvan bij hunne examens zóóveel na-
deel van de Allopathische professoren, dat weldra
niemand hunner meer bij den Homoeopaat op
college kwam.

Doch wat geschiedde daarna? De studenten
bleven weg, doch uit alle landen kwamen de
gediplomeerde doctoren naar Buda-Pesth, om
de Homoeopatie te bestudeeren.

Maar aan onze universiteiten is zulk een im-
moreele pressie niet denkbaar.

Dan is er nog iets.

De Homoeopatie is geen afzonderlijke
wetenschap.

De medische faculteit is niet ongelijk aan hen
die op een huis hebben toe te zien. Ons
lichaam noemt de Heilige Schrift een *tabernakel*,
een huis. Hoe dat huis is gebouwd, leert ons
de *anatomie*; hoe er in geleefd wordt de
physiologie. Als er in dat huis nu iets hapert
of van strek raakt, is de *pathologie* noodig om
te zien wat het is; en eindelijk komt ter beant-
woording van de vraag hoe het weer in orde
komen moet, de *therapeutiek* aan de orde.

Dit laatste gebeurt weer door twee afzonder-
lijke vakken. Is er iets niet in orde dan komt
de *chirurgie*, wordt er niet goed in het lichamelijk
huis geleefd, dan komt de *diëtetiek*.

Nu is het duidelijk, dat alles op de therapeutiek
aankomt. Al het andere is slechts hulpmiddel.
De vraag, hoe het verstoord weer in orde te
brengen is natuurlijk de gewichtigste; en over
die vraag loopt het verschil.

De voorafgaande vakken blijven alsoo gelijk,
en eerst in de therapeutiek gaat de kloof; al
voegt spreker er dadelijk bij, dat de Homoeo-
pathie b. v. ook in den pathologie meer met
het spiritueuse rekent, dan de Allopathie. Zij
rekent niet enkel met de stof, maar ook met
de stemming, met den gemoedstoestand, met
het temperament van den lijder enz.

Spreker licht een en ander nader toe met het
beeld van een huis, waar bij verbouwing of
verbetering verschillende vakmannen aan den
arbeid moeten, maar over de vraag, op wat
wijze de verbetering moet worden aangebracht,
beslist wordt door den bouwmeester.

Daarop komt de inleider tot de vraag: heeft
nu onze Universiteit reden om een leerstoel in
de Homoeopatie op te richten?

Allereerst wil spr. doen uitkomen dat in zulk
een leerstoel geen partij kiezen voor de ene
of de andere methode zou moeten worden gezien.
Tot partijen kiezen hebben we geen recht, tenzij
het uit onze beginselen volgde, en dat is niet
aangevoerd. Dat aan te toonen kan niet gefor-
ceerd worden; evenmin kan men decreteren dat
het op de lijn onze beginselen ligt.

Maar wel kan met zulk een leerstoel worden
voorzien in een leemte, die op dit oogenblik in
ons medisch onderwijs voorkomt, wij men geen
onderwijs in de Homoeopathische methode geeft.

Het oprichten van twee leerstoelen, de ééne
voor de Allopathische en de ander voor de Ho-
moopathische methode, zou spr. op zichzelf toe-
juichen; maar nu dat niet onder ons bereik ligt,
acht hij een Homoeopathische leerstoel het eerst
aan de orde.

Als aanbeveling daarvan zij in de eerste plaats
gewezen op de sympathie die de Homoeopatie
onder onze geestesverwanten vindt. Die sympathie
heeft haar oorzaak in de eerste plaats in het
feit, dat vele doctoren over het algemeen min
of meer ruw optreden, en niets gevoelden voor
en van den zieken, waarin onze lijders vaak
verkeeren. Hun ongelof heeft het christenvolk
van hen vervreemd, dat daarentegen in de man-
nen der Homoeopatie meermalen geneesheeren
vond, die aan zijn heiligste en innigste belangen
niet vreemd waren.

Dan ook waren de geneesheeren zoo duur,
de rekeningen vaak zoo hoog, zoodat men met
de Homoeopatie heel wat goedkoper uitkwam.
Terwijl in de derde plaats de goede resul-
taten der Homoeopathische methode velen aan-
trokken.

Vandaar komt het, dat men ook onder de
onzen vaak een Homoeopathische huisapotheek
vindt, waarmee men zichzelf helpt; een wijze
van doen die spr., als regel genomen, afkeurt,
wij zij elke wetenschappelijke waarborg mist en
gevaarlijk is.

Neen, een wetenschappelijke beoefening moet
er komen.

Daarom bepleit spr. de oprichting van een
leerstoel. De financiële kosten zijn niet te hoog,
kostbare laboratoria zijn niet noodig; men zou
wellicht het Gereformeerde ziekenhuis te Am-
sterdam bereid vinden, de toepassing der methode
toe te laten, en na volbrachte studie zou een
diploma moeten worden afgegeven.

Maar nu de hoogleeraar.

Hij zou een man moeten zijn die niet alleen
beschikte over hooge wetenschappelijke talen-
ten; maar die ook soliede wetenschappelijke
Homoeopathische opleiding achter zich had.

Een man voorts, die de gave van doceren bezat;
een eindelijk een man die, voor wat de onder-
stellingen en uitgangspunten der medische wet-
enschap aangaat, geheel accoord ging met de
Gereformeerde beginselen onzer Universiteit.

Geen gevaarlijke proefnemingen zou spreker
willen genomen zien. De man, die op dien
leerstoel plaats zou nemen, moest in alle opzichten
voor zijn belangrijke taak ten volle berekend zijn.
Zijn betoog ten slotte samenvattende, brengt
spreker de volgende stellingen onder de aandacht
der vergadering:

1. Dat onder *Homoeopatie* te verstaan is,
een wetenschappelijke therapeutische me-
thode, die ook in ons land behoort gedoe-
ceerd te worden.
2. Dat, nu de Overheids-universiteiten hier
te lande dit vak niet doceren, onze uni-
versiteit aan de wetenschap en aan de
kranke menscheid een belangrijken dienst
zou bewijzen, indien zij deze leemte kon
aanvullen.
3. Dat de Vrije Universiteit van deze zijde
het Medisch onderwijs zou kunnen opvat-
ten, zonder boven haar financiële krach-
ten te gaan.
4. Dat hiervoor noodig zou zijn, een kathed-
er voor de pharmacodynamica en therapeu-
tiek; een ziekenhuis; en het uitreiken van
een diploma.
5. Dat de man, die hiervoor benoemd werd,
een volledige, wetenschappelijke homoeo-

pathische opleiding zou moeten hebben
genoten, en voorts de hooger wetenschap-
pelijke talenten, en de gave van doceren
zou moeten bezitten.

6. Dat de te benoemen geneeskundige, be-
paaldelijk voor wat aangaat de onderstel-
lingen en uitgangspunten der medische
wetenschap, accoord zou moeten zijn met
de Gereformeerde beginselen onzer Uni-
versiteit.

Nadat de levendige toelichtingen, die den
spreker ten deel vielen, bedaad waren, gaf de
Voorzitter gelegenheid tot gedachtenwisseling
over het onderwerp.

Daarvan maakt Prof. Wolter gebruik, om te
vragen, of de natuur wellicht eenige ving-
wijzing geeft ten opzichte van de ene of andere
geneesmethode. Men zou kunnen vragen wat
het zieke we bijv. doet om genezing te vinden.

Overigens zou Prof. Wolter gaarne vernemen
welke leerlingen de inleider verwacht, wanneer
zulk een leerstoel aan de Vrije Universiteit zou
worden opgericht. Als het hier gaat zoodat
Buda-Pesth, zouden de leerlingen allengs ver-
dwijnen.

Dr. Kuyper antwoordt, dat het ook hem wens-
schelijk voorkomt een onderzoek in te stellen
naar de wijze, waarop het zieke we gene-
zing zoekt. De vrees, dat een leerstoel hier
de studenten zou verliezen, deelt spr. niet. Onze
studenten zijn voor geen klein gerucht vervaard.
Ze toonen het, dat ze onze juridische faculteit
niet schuwen, al moeten ze ook aan andere
Academiën examen doen. Daarbij, ook hier
zouden gediplomeerde geneesheeren komen, ten-
einde van de Homoeopathische lessen partij te
trekken; en zoo zou onze Universiteit in steeds
wijder kring sympathie verwerven.

Daarmede wordt de discussie gesloten.

De Voorzitter deelt med, dat het aan de orde
gestelde punt sekerlijk de aandacht van heeren
Directeuren zal bezighouden. Den inleider be-
gijft hij dank voor de wijze, waarop deze dit
gewichtige onderwerp behandelde. Wanneer
iemand, hier de zaal binnenkomende, den inleider
had gehoord, zou hij waarschijnlijk hebben ge-
dacht naar een medisch hoogleeraar te luisteren.

De Homoeopatie onder de onzen zoodoel aan-
hang vindt, wenscht spreker niet alleen toe te
schrijven aan goedkoopte enz., maar ook aan het
feit, dat deze geneesmethode tot twee malen
toe in des Heeren hand het middel was, om
Dr. Kuyper van een ernstige ziekte te doen her-
stellen (*Toelichtingen*).

Prof. Rutgers stuit nu bij de omvang voor
een collecte te houden voor het Studiefonds.
Dat is een van onze oude, goede gewoonten, die
men niet moet afschaffen. Dit voorstel wordt
aangenomen, de collecte gehouden; zij bracht
de som op van f 254.70.

Thans deelt Prof. Fabius mede dat tot be-
staurslid werd herkozen de heer J. van Alphen,
met 66 stemmen; op den heer L. de Vries Hm.
werden 4 stemmen uitgebracht.

Tot tweeden plaatsvervanger van Bestuursleden
werd gekozen de heer J. H. de Waal Malefijt.

Tot leden van de commissie tot onder-
zoek van de rekening werden gekozen de heeren
W. A. Vrolijk Sr., C. W. van Rijnberk, T. H. van
Eggen; tot hunne plaatsvervangers de heeren
W. H. van Schaick en F. J. D. Huijsen, beiden
te Amsterdam.

Na de vaststelling van de korte notulen sluit
Ds. Landwehr de Zeventiende jaarvergadering
met dankgebed.

DE MEETING.

Zoodat het immer bij gelegenheid van onze
jaarvergaderingen wordt waargenomen, was het
ook thans. Reeds lang voor de klok twee sloeg
was er in de zaal geen plaats meer beschikbaar,
niemand wilde de *meeting* verzuimen.

Op het bestemde uur opende Prof. Fabius de
samenkomst, met het inroepen van den Naam
des Heeren en gaf daarna het woord aan Prof.
Dr. F. L. Rutgers, die het onderwerp zou in-
leiden:

„Het rechtstreeksch belang, dat de Vrije
Universiteit heeft bij de thans aanhangige
quaestien over art. 36 van de Nederlandsche
Geloofsbelijdenis.”

De Hoogleeraar begon met bedoeld artikel in
zijn geheel voor te lezen, en zeide, dat het ech-
ter niet in de bedoeling lag, dit gansche artikel
aan een bespreking te onderwerpen; wat reeds
met het oog op den hem geschonken tijd on-
mogelijk zou zijn. Maar ook de formulering
van het onderwerp geeft duidelijk de grenzen
aan, waarbinnen de bespreking heden zal zijn
beperkt.

Het zal gaan over het *rechtstreeksch* belang,
dat de *Vrije Universiteit* bij de thans aanhan-
gige quaestien over bedoeld artikel heeft.

Die quaestien bepalen zich al dadelijk tot het
middengedeelte van het artikel, en wel tot deze
woorden:

„En hun (der Overheden) ambt is niet alleen
acht te geven en te waken over de politie,
maar ook de hand te houden aan den heili-
gen kerkedienst; om te waken en uit te roeien
alle afgoderij en valschen godsdienst, om het
rijk van den antichrist te gronde te werpen
en het Koninkrijk van Jezus Christus te doen
vorderen, het woord des Evangelies overal te
doen prediken, opdat God van een iegelijk
geëerd en gediend worde, gelijk Hij in zijn
Woord gebiedt.”

Welke quaestien zijn nu over dit deel van art.
36 aanhangig, en dan nog wel zoo, dat de Vrije
Universiteit daar rechtstreeksch belang bij heeft?

Ten eerste bestaat er verschil over de betee-
kenis, den zin en de bedoeling van dit midden-
stuk, hoewel een en ander, zoo oppervlakkig
gezien, nog al duidelijk is.

Er zijn menschen, die *meer* in dit deel lezen
dan er in staat, en anderen die er *minder* in
zien dan het bevat.

Allereerst houdt spreker zich bezig met hen,
die er *meer* in lezen, dan er in staat.

Dat zijn de lieden, die de opvatting huldigen,
als sprak dit artikel van de roeping der
Overheid met betrekking tot de *ketterij* en de
ketterij.

Dat is een misverstand; doch, dit misver-
stand is begrijpelijk. Het denkbeeld van ketter-
vervolg was aan de eeuw der Hervorming
zeer niet vreemd, en in de Westminster-confessie
van 1646, die de meest verspreide Gere-
formeerde confessie is, wordt dan ook wel
degelijk gezegd, dat de Overheid de roeping
heeft, alle godslastering en ketterij te onder-
drukken, desnoods met geweld.

Dieselfde gedachte verbindt men nu ook aan
ons artikel 36, hoewel ten onrechte.

Wel dacht men zóó in de 16de en 17de eeuw;
en ook de Gereformeerden deelden die opvat-
ting. Zij keurden nooit vervolging als zoodanig
af, zelfs niet op het oogenblik dat de tegen
eigen geestesverwanten gericht was. Een sterk
bewijs daarvan leverden de Fransche Gerefor-
meerden in de 16de eeuw. Het Fransche Par-

lement namelijk overwoog in 1559 de vraag,
of men ketteria mocht en moest dooden. Het
verdroot velen parlementsliden, nog langer
menschen te vervolgen, die als ordelijke en
vredelevende burgers bekend stonden.

Om nu licht in deze quaestie te ontvingen,
meenden verschillende parlementsliden niet be-
ter te kunnen doen, dan in het geheim het
advies te vragen van de Fransche Gereformeer-
den, die zelf onder de vervolging te lijden
hadden en wendden zich daarom tot Franscois
de Morel, den Gereformeerden predikant, met
verzoek, hun argumenten uit de Heilige Schrift
tegen zulke kettervervolg te verschaften.

En wat antwoorde De Morel? Wel, dat hij
den heeren zulke argumenten niet kon geven,
daar hij de vervolging op zich zelf alleens
Schriftuurlijk achtte, en de Gereformeerden een
toestand van losbandigheid, waarin op gods-
dienstig gebied ieder maar alles zou durven
zeggen, zeker niet zoo verkieslijk achtten boven
de tyrannie, aan wier druk zij thans waren prijs
gegeven.

Ook de opstellers onzer belijdenis waren het
met de kettervervolg eens. Zij keurden haar
volstrekt niet af; wel gaven zij meer dan eens
te kennen, dat de *verketterde* menschen werden
vervolgd.

Toch werd kettervervolg niet in onze con-
fessie geschreven. Men meent het o. a. ook
daarom, wij er sprake is van valschen gods-
dienst. Maar „godsdienst” betekende in de
dagen, toen de confessie werd opgesteld, heel
iets anders, dan men er nu doorgaans onder
verstaat. Nu spreekt men gewoonlijk van „gods-
dienst,” als vroomheid, als religie, als iets inwen-
digs. Maar dat werd er toen niet onder verstaan.
Men had gansch iets anders op het oog: den dienst
van God, datgene, wat wij eeredienst zouden noe-
men. Dit blijkt dan ook duidelijk uit den door onze
Gereformeerde kerken vastgestelden Franschen
tekst der Confessie, waar voor het woord gods-
dienst niet staat *religieus*, maar *service de Dieu*.
Eveneens blijkt dat uit den Latijnschen tekst.

Van religie noch van ketterij is in art. 36
sprake. Men kan ze wel met dat artikel in ver-
band brengen, maar dat is de zaak niet. Voet-
ius zegt dan ook, dat de Gereformeerden van het
ketterdoen nooit een stuk hunner geloofsbe-
lijdenis hebben gemaakt; en Voetius zegt dat
naar waarheid.

Doch er zijn ook menschen die *minder* in het
artikel lezen dan zijn inhoud is; en hierover
gaat thans zelfs vooral de quaestie van uitleg-
ging.

Dat zijn de lieden, die tegen de Overheids-
bemoeying, in het artikel voorgeschreven, gekant
zijn en desmettenin beweren, dat zij art. 36
wenschen te handhaven. Zij redeneeren aldus:
De handhaving van den kerkedienst enz., kan het
best geschieden door de kerk zelf. De historie
bewijst, dat, als de Overheid in dezen
optreedt, zij in den regel aan den verkeerde
kant gaat staan en bijna altijd kwaad doet. Het
is dus veel verstandiger dat zij zich onthoudt.
En omdat nu tot bereiking van een voorgesteld
doel natuurlijk altijd de beste middelen moeten
gebruikt worden, zoo moet ook hier gedacht
worden aan het beste middel, dat de Overheid
gebruiken kan, n. l. onthouding. „De hand hou-
den aan” moet dus hier worden opgevat,
alsof er stond: „de hand afhouden van.” En
evenzo wordt dan al het volgende in zijn te-
geendeel omgezet.

Zulke uitlegging wordt gegeven door ernstige
mensen, die het bijkbaar ook ernstig meenen.
Toch is het eigenlijk slechts een spelen met
woorden; waarvoor letterlijk niets is aan te voe-
ren, dan dat men het gaarne aldus lezen zou.

Immers, wanneer we in het deel van het arti-
kel, door ons bedoeld, woorden lezen als „hand-
haven,” „waken,” „uitroeien,” „te gronde wer-
pen,” „doen prediken,” dan gaat het niet aan,
alle die zeer actieve begrippen ter zijde te stel-
len, en te beweren, dat onthouding der Over-
heid met dit artikel overeenkomt.

Trouwens ook uit het verband blijkt, dat art.
36 wel degelijk Overheids-ingemenging wil; want
onthouding is geene bestrijding van iemands
„ambt,” d. i. van de aan hem opgelegde wer-
zaamheid. Voorts zou men dan aan dit artikel
een betekenis geven, die met het zeer bekende
gevoelen der opstellers zelf geheel in strijd
zou zijn.

En eindelijk volgt men dan eene methode van
uitlegging, die wel nergens elders door iemand
zal toegepast worden.

Of wat zou bijv. onze Tweede Kamer wel
zeggen, wanneer zij een voorstel in behandeling
kreeg, om de Gereformeerde en Roomsche ker-
ken te vervolgen, met de overweging dat het
Grondwets-artikel alleen spreekt over bescher-
ming van „kerkgemeenschappen.” Of wat zouden
de Hervormde en andere kerken er wel van zeg-
gen, wanneer de Regeering het Grondwetsarti-
kel, dat de tractementen enz. „verkeert,” eens
zoo uitlegde, dat die verzekering het beste gaat
uit het best gewarborgd is, wanneer de gemeen-
teden zelf voor die tractementen enz. zorgen,
en dat dus volgens dat artikel zelfs de Regeer-
ing door onthouding zulk moet laten geschieden.

Wat zou een legeraanvoerder wel zeggen van
een soldaat, die op het slagveld den vijand den
rug toekeerde, en zich dan later verweerde,
evenals die Athener uit denouden tijd, die
te zeggen: „Ik heb mij overeenkomstig mijn
oed gedragen. Ik zwoer voor het vaderland te
leven. Ware ik nu op het slagveld ge-
vallen, dan zou ik niets meer voor het vader-
land kunnen doen. Door te vluchten kon ik
het vaderland op de beste wijze een soldaat
sparen.”

Op diezelfde manier redeneerende zou men
kunnen zeggen: Art. 3 onzer Statuten wil, dat
de Gereformeerde beginselen de grondslag zullen
zijn van het onderwijs aan de Vrije Universiteit;
de grondslag is onder den grond, en wordt
door hetgeen erop staat gedrukt; dus is het der
Statuten eisch, dat die beginselen zóó bevestigd
blijven, dat men er niets van bemerkt, en dat
zij door het onderwijs worden onderdrukt en
ten onder gehouden.

Neen, niet naar subjectieve willekeur mag
oort worden uitgelegd, zoodat men letterlijk van
alles alles maken kan; maar alleen naar de
regelen, die op ieder gebied voor gezonde uit-
legging gelden.

En nu valt ook in het oog, welk rechtstreeksch
belang de Vrije Universiteit daarbij heeft. Zij
rust op Gereformeerden grondslag. Maar indien
de bronnen, waaruit de kennis van dien grond-
slag te putten is, door willekeurige uitlegging
alles zouden kunnen zeggen, wat men zelf wil,
dan zou aan dien grondslag letterlijk alle vastig-
heid ontbreken. Metterdaad zou er dan eigen-
lijk geen grondslag meer zijn.

Maar (en dit is eene *tweede* quaestie, waarop
we te letten hebben) indien alsoo erkend wordt,
dat de Overheid dus wel tergedo dat artikel
zou worden gedrongen, om zich met al wat het
voorschrijft te bemoeien, volgt daar dan niet
uit, dat wij aan dat artikel gebonden zijn, en
is het niet noodzakelijk, bij bezwaar tegen den
inhoud, henen te gaan?

Neen, want art. 2 der Statuten heeft gelukkig
deze clausule behouden: „een zoodanig gezag
daaraan hechtende: als genoemde Synode, bijk-
kens hare eigene handwijze en hare acten, aan
de belijdenisschriften der Ned. Gereformeerde
kerken heeft toegekend.”

Nochtan de Vrije Universiteit, als zijnde
een Gereformeerde stichting, het voorstel hebben
aanvaard, door de Deputaten in zake de oplei-
ding op de Middelburgsche Synode van 1896
ingediend, om die clausule weg te laten. Dan
waren de belijdenisschriften met Gods Woord
gelijk gesteld geweest.

Juist door het handhaven van deze clausule
zijn de belijdenisschriften op hare ware plaats
gebleven; men kan ze niet onderschatten, noch
overschatten. Geen van beide heeft de Dordische
Synode van 1618 gedaan. Zij heeft de Belide-
nisschriften zeer zeker niet van hun gezag be-
roofd; maar ook tevens getoond, dat die aan
Gods Woord onderworpen blijven, en zelfs het
geval van een *grammatice* voorzien en geregeld.
Meer gezag er voor te eischen dan de genoemde
Synode deed, zou nu juist in strijd zijn met art.
2 der Statuten; en ook bij die rechte waarde-
ring van hun gezag heeft de Vrije Universiteit
rechtstreeks belang, juist omdat zij Gerefor-
meerd is.

Aan de twee reeds genoemde quaestien is nu
nog een derde toe te voegen, en deze is eigenlijk
de voornaamste. Waar de beide andere slechts
van formeelen aard zijn, raakt deze de zaak zelf.
Immers, zij betreft de vraag of het bedoelde
deel van art. 36, opgevat gelijk het daar staat,
al dan niet is te handhaven.

Alle Gereformeerde kerken, die zich er over
hebben uitgesproken, beantwoordde die vraag
in ontkennenden zin. Nergens worden de be-
doelde uitspraken van art. 36 metterdaad nog
gehandhaafd.

Ook die kerken, die op alle andere punten
hun belijdenis trouw handhaven, laten hen, die
op dit punt bezwaar hebben, toch ongemoeid.
En vele Gereformeerde kerken zijn reeds lang
verder gegaan, door of hare belijdenis formeel
te wijzigen (de Presbyterian Church van Amerika,
in 1789, nadat reeds in 1720 feltelijke wijziging
was aangebracht), of er op dit punt een ver-
klaring aan toe te voegen, soms in de onderteke-
ningsformule zelf, waardoor metterdaad de hier
bedoelde uitspraak op non-activiteit kwam (in
Schotland de Free Church, de United Presby-
terian Church, de Reformed Presbyterian Church,
en de United Original Secession Church; en in
Engeland de Presbyterian Church).

Toch wordt juist nu, en met name hier te
lande, ook wel uitgesproken, dat art. 36 nu op
het hier bedoelde punt is te handhaven. Wel
blijkt telkens, wanneer men met hen, die dit
beweren, doorspreekt, dat zij de hier bedoelde
vervolg toch eigenlijk niet voorstaan, en
meestal eindigen met de uitvlucht, dat de Over-
heid nergens dit voorschrijft n-er kan toepas-
sen. Maar het daarin uitgesproken beginsel is
toch h. i. juist en Schriftuurlijk, en daarom
ook zoodoel mogelijk in praktijk te brengen.

Wetnu, ook daarbij heeft de Vrije Univer-
siteit rechtstreeksch belang; zelfs nog meer dan
bij de andere twee quaestien; want dit raakt
niet haar grondslag of haar karakter, maar haar
bestaan zelf als Vrije Universiteit.

Immers, wat is het beginsel, dat hier ten
grondslag ligt? Het is dit, dat bij de verdeel-
ding, die op godsdienstig gebied tusschen de
burgers van hetzelfde land bestaat, en in den
strijd die dienstegevolge gevoerd wordt, de Over-
heid als zoodanig moet partij kiezen; en dat
zij dus met alle haar ten dienste staande mid-
delen (wettelijke bescherming, officiële invloed,
staatsgebed, dwingende macht, enz.) die Christe-
lijke richting moet bevorderen, die zij zelf als
de eenig ware erkent; terwijl zij met diezelfde
middelen alle andere richtingen tegengaat, on-
derdrukt, en voor zoodoel zij kan belet zich te
doen gelden.

In de Confessie wordt dit uit den aard der
zaak slechts op de kerk toegepast. Maar het be-
ginsel gaat natuurlijk veel verder. En wie het
aanneemt, moet ook willen dat het doorwerke,
met name op 't gebied van het onderwijs; met
betrekking tot de vrije school in het algemeen,
en ook met betrekking tot de Vrije Universiteit.

De Overheid zou onze school niet mogen
duiden; integendeel zij moest haar weren, ver-
bieden, uitroeien; en dat alles desnoods kracht
bijzeten door den sterken arm.

De Vrije Universiteit, die als zoodanig tegen
dit beginsel een levend protest is, moet daar
dan ook principieel tegen opkomen. Zij moet
handhaven, dat de Overheid de geestelijke ont-
wikkeling niet aan banden legge, maar vrij late,
en geneerle dwang gebruike, om de ééne gees-
terichting boven de andere te doen triomfeeren.

Waarom de Overheid zou en niet anders moet
optreden, is eene vraag, die veel te omvattend is,
om ter loops of met weinig woorden te
worden behandeld. Ook ligt zij buiten het
thans gestelde bestek, dat uitdrukkelijk bepaald
is tot het rechtstreeksch belang, dat de Vrije
Universiteit bij deze quaestien heeft.

Zij heeft er (om te resumeren) rechtstreeksch
belang bij:

1. dat de confessie, die mede tot den grond-
slag van haar onderwijs behoort, niet willekeurig
wordt opgevat, maar naar den regel van alle
gezonde uitlegging;

2. dat het gezag van die confessie niet als
absoluut beschouwd worde, maar bepaald blijve
door den regel, dien de kerken zelf daarvoor
gesteld hebben;

3. dat het aan de Overheid als roeping
gesteld worde, niet om op geestelijk gebied
exclusief en dwingend op te treden, maar om de
geestelijke ontwikkeling van hare onderdanen
geheel vrij te laten.

Met warme toelichting werd de rede van
Prof. Rutgers begroot.

Prof. Fabius geeft gelegenheid tot debat
Mr. Th. Heemskerck vraagt om verkort het
woord. Spreker meent dat de inleider vooral
in het laatste deel zijner rede zeer pessimistisch
is geweest. Want wel neemt Mr. Heemskerck
het niet voor het bestreden beginsel op, maar
toch meent hij, dat de inleider de zaak wat al
te dopker voorstelde, als hij van de toepassing
van dat beginsel het verlies van de Vrije Uni-
versiteit vreesde. Want al zou de Overheid nu
eens wat zij